



ŠKOLSKI APSSENTIZAM UČENIKA BEHRAM-BEGOVE MEDRESE

DOI: 10.58584/2490-3752.2023.9.9.67
UDK: 371.52:[373.5:28(497.6TUZLA)]

SAŽETAK

S obzirom na pojavu učestalih izostanaka s nastave učenika Behram-begove medrese, javila se potreba za njenim istraživanjem. Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi postoji li razlika u stavovima učenika i učenica u pogledu bježanja s nastave. Postavljena su sljedeća istraživačka pitanja: (a) Da li učenici više od učenica neopravdano izostaju s nastave? (b) Da li su učenici i učenice svjesni pedagoških mjera za neopravdane časove? (c) Da li su roditelji spremni da pokriju izostanke, bez obzira na njihov razlog? d) Koji su najčešći razlozi neopravdanih izostanaka učenika?

Uzorak su činili učenici i učenice Medrese od I do IV razreda, njih ukupno 237. Istraživanje je provedeno online u drugom polugodištu školske 2022/2023. godine. Istraživanje je izvršeno putem anketnog lista Likertovog tipa, struktuiranog isključivo za potrebe ovog istraživanja.

Dobijeni rezultati pokazuju postojanje problema, razloge izostanaka, kao i podršku roditelja u svemu tome, što upućuje na potrebu dodatnog rada, kako s učenicima tako i s roditeljima.

Glavne riječi: školski apscentizam, učenici, dom, izostajanje s nastave, neopravdani izostanci

Uvod

Školski apstenizam predmet je sve brojnijih istraživanja. Autori različito tretiraju fenomen učeničkoga bježanja s nastave (Vizek Vidovic & sur., 2003). Govore o markiranju kao kategoriji težih oblika nediscipliniranog ponašanja u školi te ga povezuju sa skitnjom i krađom, ali i s laganjem, neradom i destruktivnošću. Uzročno-posljedična opsežnost ove pojave seže od porodičnog odgojnog ozračja, školskih faktora do ličnog učešća i afirmiranja u vršnjačkim skupinama tokom adolescencije. Pojava ovakovog ponašanja kod učenika u Behram-begovoj medresi, utoliko je specifična zbog internatskog oblika škole te vjerskog karaktera ove ustanove. Postavlja se pitanje svjesnosti moralne odgovornosti učenika za ovakvo ponašanje. Potreba da se provede ovakvo istraživanje javila se zbog povećanog broja izostanaka s nastave, kako opravdanih tako i neopravdanih. Izostajanje je, između ostalog, najčešće provocirano školskom sredinom, njezinim zahtjevima, sistemom normi i propisa, strahom od negativne ocjene, neizvršenim školskim obvezama, ali i raznim poremećajima u ponašanju (Stanić, 1982). Autori različito tretiraju bježanje s nastave: od kategorije nediscipliniranog ponašanja u školi do delinkvencije (Šakić, Franc, Mlačić, 2002). Grupiraju markiranje u faktor devijantnosti, uz prijetnje, pijanstvo i vikanje na javnom mjestu, izbjegavanje plaćanja ulaznica, bezobrazan govor, prosjačenje novca od nepoznatih osoba i nakratko isključenje iz škole. Školski apsentizam je socijalno-pedagoški problem jer ga uzrokuju mnogi faktori koji podrazumijevaju područje pedagoškog djelovanja, a njegove posljedice vezuju se uz poremećaje u ponašanju i nestrukturirano provođenje slobodnog vremena. Kada se govori o školskom apsentizmu, on, također, podrazumijeva uzimanje u obzir adolescencije kao burnog razdoblja promjena u životu mladih ljudi. U tome razdoblju mladi se još uvijek nalaze u ulozi učenika. Ona sa sobom nosi mnoga pravila i obaveze koje su, iz perspektive mladih, njima nametnuta te im se oni moraju pokoravati. Mladima se tako često čini da su školske aktivnosti suprotne njihovoj težnji za neovisnost i kompetentnost. Jedna od takvih obaveza je i redovno pohađanje nastave. Budući da učenici Medrese borave u ovoj ustanovi pet dana, da im je isplanirano svih 24 h i da su obavezni da se pridržavaju kućnog

reda, a da su izloženi promjenama u adolescenciji te promjenama i uticajima iz okoline, medija i mladalačkih idola, važno je saznati uolikoj mjeri pribjegavaju bježanju s nastave. Istraživanjem su provjereni stavovi učenika o bježanju s nastave, s ciljem da se pronađe put djelovanja da se bježanje s nastave potpuno iskorijeni ili drastično smanji.

Teorijski dio

Školski apsentizam

Školski apsentizam naziva se različitim imenima: bježanje s nastave, markiranje, neopravdano izostajanje, izbjegavanje nastave. Apsemtizam učenika znači samovoljno izostajanje ili izbjegavanje radne obveze u školi, obično zbog nenaučena gradiva. Uzrok takvom ponašanju učenika može biti »strah od škole« ili strah od učitelja, bijeg pred ocjenjivanjem ili učenici u školskoj dobi »markiraju s časa« jer im se to čini zanimljivim u trenutnom ponašanju (Hrvatska enciklopedija, 2021). Izostanak s nastave karakterizira nedostatak roditeljskog znanja o odsutnosti, premda katkada može postojati informiranost roditelja, ali ne i njihov pristanak. Razlike u definiranju samog fenomena proizlaze iz različitih kategorizacija tih ponašanja prema njihovoj postojanosti i složenosti. Opravdavanje izostanaka regulirano je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi te drugim pravnim aktima nadležnog ministarstva. Izostajanje s nastave koje nije opravdano, posljedično povlači za sobom izricanje učeniku propisanih pedagoških mjera, i to od opomene do isključenja iz škole. Prema Pravilniku o vođenju dokumentacije, objavljenom u Službenim novima TK, 2010. godine, propisane su mjere odgojno-disciplinskog djelovanja za učenike koji neopravdano izostaju s nastave kako slijedi:

Učeniku koji neredovno pohađa srednju školu, nemarno se donosi prema radu i učenju, prema aktivnostima u školi, nedolično se ponaša prema drugim učenicima i nastavnicima te školskoj imovini, kao i učeniku za koga se utvrdi da nastavu pohađa pod dejstvom alkohola, droge i drugih opojnih i zakonom zabranjenih

sredstava, mogu se izreći odgojno-disciplinske mjere, kada se može očekivati da će se izricanjem mjera ostvariti cilj odgoja.

Odgojno-disciplinske mjere su:

- ukor razrednika,
- ukor odjeljenskog vijeća,
- ukor direktora,
- ukor nastavničkog vijeća,
- premještanje u drugo odjeljenje,
- isključenje iz srednje škole (Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona, 2010).

Izbjegavanje nastave može se protumačiti kao indikator manjka smisla koji učenici pronalaze u učenju. Istraživanja su pokazala da osjećaj besmislenosti i nesvrhovitosti u odnosu na rad i dužnosti, a onda i sam život, može dovesti do nedostatka produktivnosti i nekog oblika devijantnog ponašanja. Pronalaženje značenja i smisla vlastitog življenja jedna je od osnovnih sastavnica identiteta, a razvoj identiteta jedna od glavnih zadaća adolescencije.

Udaljavanje iz odgojne sredine na kraće ili duže vrijeme smatramo bježanjem. Bježanju iz odgojne sredine sklonija su djeca koja:

1. doživljavaju neuspjeh u školi;
2. imaju nesredene odnose u porodici;
3. imaju određeni psihički poremećaj ličnosti.

Djeca sklona čestom bježanju iz škole ili od kuće, svoje vrijeme najčešće provode u skitnji, bez određenog cilja. Bježanje kao poremećaj može se javiti u svim uzrasnim periodima, a povećava se u određenim razdobljima života. Naročito je izražena u razdoblju početka školske obaveze i u slučaju promjene škole, u petom razredu i u doba puberteta (Tomić, 2005). Dok bježanje vežemo uglavnom za udaljavanje od odgojne sredine, izostajanje s nastave je obično provocirano školskom sredinom. Česti konflikti učenika i nastavnika, loš dnevni raspored aktivnosti, strah od loših ocjena, nespremnost za nastavni čas mogu podstaći učenika da izostane s jednog ili više nastavnih časova dnevno.

Često se događa da učenici duže izostaju s nastave iz istih nastavnih predmeta, a razlog mogu biti određeni problemi i teškoće koje učenik doživljava za vrijeme te nastave ili nesporazumi, konflikti, loš odnos nastavnika prema učeniku (Tomić, 2005). Neki autori izostajanje s nastave nazivaju „školskom fobijom“. Znaci koji prate strah su: bol u stomaku, povraćanje, proljevi, glavobolje, srčana aritmija i dr. „Smisao straha je da se javlja kao alarm na opasnost“, tj. dijete se plaši određenih situacija u školi. Bez obzira na uzrok bježanja, ono je uvijek signal da se nešto dešava u samom učeniku ili njegovoj okolini i da učenik treba podršku i pomoć. Učenici Medrese su pet dana pod nadzorom profesora i odgajatelja pa se postavlja pitanje da li na izostanke ovih učenika utiče okolina, odnosno školska i internatska klima. Oblici bježanja s nastave su: učestalo kašnjenje na nastavu, izostanak s pojedinih nastavnih sati unutar nastavnog procesa, napuštanje nastave prije njezinog završetka te cjelodnevno i višednevno izostajanje s nastave (Marušić, 2009).

Sadržaj i područja odgojnog djelovanja u domu

Odgojno – obrazovni rad u domu programira se godišnjim programom rada. Programske osnove cjelokupni sadržaj rada razvrstavaju na sedam područja:

- Zdravstveno – higijensko, rekreacijsko i ekološko odgojno područje koje podrazumijeva pravilnu organizaciju, raspored i izmjenu dnevnog i sedmičnog rada, učenja, slobodnih i rekreativnih aktivnosti, odmor i redovno spavanje; nastoji se uskladiti način života, individualne potrebe i životni ritam pojedinih učenika, ali i razvijati svijest i potrebu o higijeni.
- Intelektualno odgojno područje odnosi se na to da je uloga doma organizirati i omogućiti uvjete za uspješno učenje koje traje 2-3 sata dnevno. Uključuje pripremu, učenje i provjeravanje rezultata učenja i obaveza je svih učenika.
- Moralno i društveno odgojno područje ogleda se u oblikovanju moralne spoznaje, moralnih uvjerenja i stavova, moralnog ponašanja i djelovanja u razvijanju pozitivnog odnosa

prema životu i radu, materijalnim i duhovnim vrijednostima, samome sebi i drugima, prema porodici, drugim narodima i čovječanstvu. Na svim ovim područjima nužno je kod djece razviti pozitivne ljudske karakteristike.

- Radno odgojno područje uključuje razvijanje radnih navika, kulture rada, radosti stvaranja, spremnosti obavljanja dužnosti i obaveza, osjećaja dužnosti i odgovornosti.
- Slobodne aktivnosti i slobodno vrijeme učenika imaju za cilj obogatiti pojedinačni i zajednički život.
- Kulturno – zabavni život učenika nastoji ljepšim, kreativnijim sadržajima uljepšati život učenika u domu.
- Povezanost doma i socijalne sredine ostvaruje se putem saradnje sa: roditeljima i porodičnim domovima, sa školom, preduzećima, s vjerskim, socijalnim, kulturnim, zdravstvenim ustanovama i udruženjima, sa znanstvenim ustanovama i ustanovama socijalne zaštite (Tomić, Osmić, Karić, 2006).

Ciljevi odgojno – obrazovnog djelovanja u domu

Cilj postojanja doma je ostvarivanje odgojno – obrazovnih i socijalnih funkcija i zadataka. Pored općih ciljeva odgoja, postoje i zadaci i ciljevi odgojno – obrazovnog rada u domu. U domu treba da se ostvare uslovi za nesmetan:

- Pravilan tjelesni razvoj odgajanika dolazi na prvo mjesto zbog svoje osnovnosti, a ostvaruje se obraćanjem pažnje na: pravilnu ishranu, organiziranje fizičkih aktivnosti u dvorištu i na igralištima, razvijanje zdravstveno – higijenskih navika, organiziranju izleta i ekskurzija, organiziranju ljetovanja i zimovanja odgajanika.
- Pravilan intelektualni odgoj podrazumijeva posebnu sistematsku obuku u procesu redovnog školovanja.
- Za društveno – moralni odgoj u kojem treba posebnu pažnju posvetiti formiranju kod mladih osnovnih moralnih normi, osjećanja i navika moralnog ponašanja, formiranje odnosa prema sebi i drugima, kulture ponašanja među

odgajanicima. Posebnu pažnju bi trebalo posvetiti otklanjanju primjera i manifestacija grubosti, drskosti, egoizma, pohlepnosti i dr.

- Za spolni odgoj bitno je ostavariti atmosferu za razvijanje povjerenja, uzajamnog pomaganja i poštovanja, bratske i sestrinske ljubavi među odgajanicima.
- Za estetski odgoj bitan je i sam izgled doma, mogućnost gaženja cvijeća, uređenja prostorija itd. Da bi se kod učenika razvio smisao za lijepo, potrebno je posebnu pažnju posvetiti radu na sekcijama (dramska, recitatorska, horska itd.) koje imaju veliku ulogu i doprinos u ostvarivanju ciljeva estetskog odgojnog djelovanja u domovima.
- Za radno – tehnički odgoj odgajanike bi trebalo angažirati na: samoposluživanje, održavanje i čuvanje odjeće i obuće, održavanje i čišćenje spavaonica, namještaja i posteljine, čišćenje i održavanje ostalih prostorija, rad u vrtu i rad u radionicama (Tomić, Osmić, Karić, 2006).

Odgojno – obrazovni rad u domu je cjelovit proces koji se očituje na svim odgojnim područjima. Dom Medrese je specifičan zbog organizacije dnevnih aktivnosti u skladu s islamskim principima te se kroz dnevni kućni red kod učenika nastoji više uticati na razvoj moralne ličnosti. S obzirom na sve navedeno, zabrinjavajući je podatak o broju izostanaka u prvom polugodištu školske 2022/2023. godine koji je iznosio 15 272, od čega 751 neopravdan izostanak, neophodno je ispitati razloge ovog broja izostanaka te pristupiti izradi plana za suzbijanje ove pojave u ponašanju učenika. U ovom istraživanju bavit ćemo se ispitivanjem stavova učenika o neopravdanim izostancima s nastave te razlozima za bježanje s časova.

Činjenica je da se škole u savremenom svijetu suočavaju s krizom i pred izazovom su rješavanja pitanja učestalog školskog apstenizma. Zbog ovog saznanja, školski apstenizam sve je češće predmet istraživanja stručnjaka uključenih u odgojno-obrazovni proces.

Pregled ranijih istraživanja

Prema podacima iz istraživanja do kojih smo došli, navodi se čitav niz razloga zbog kojih učenici izostaju s nastave. Uz percepciju nekorisnosti predmeta, prezahtjevnost programa, nezadovoljstvo izborom škole, konzumaciju opojnih sredstava, neki razlozi izostanaka odnose se na slabu motiviranost za učenje, odsutnost razvijenosti radnih navika, emocionalnu nestabilnost i nezrelost, sklonost izbjegavanju obveza, ljenost, nemarnost (Tolić, 1980 prema (Zrilić, 2008)). Bilmer govori o 73 motiva koja učenici navode kao razlog izostanaka. Neki od njih povezani su s roditeljskom nepažnjom ili tolerancijom za opravdavanje izostanaka. U najvećem broju slučajeva, po iskazima učenika, izostaje se zbog straha od neuspjeha te zbog izbjegavanja neugode i tjeskobe prilikom ispitivanja. Motiv izostanka može biti i nagovor drugoga učenika iz istog razreda, ali i iz drugih razreda ili druge škole. Prema istraživanju (Bilankov & Hitrec, 2004), trećinu ispitanih učenika lako je nagovoriti na izostajanje. Čim se pruži prilika, makar to bio i poziv nekoga ko upravo bježi s nastave, za njih 32,7 % to je dovoljan razlog. Nastavnici su, u najvećoj mjeri, procijenili uticaj vršnjaka i prijatelja kao ključan faktor koji dovodi do apsentiranja. Roditelji su mišljenja da je važan uticaj vršnjaka, ali oni su i podijelili, u podjednakom omjeru, odgovornost za izostanke svoje djece između sebe i škole. Više od polovice ispitanih učenika (50,5 %) slaže se da za izostanke uopće nije potreban neki poseban razlog. Mnogi učenici izjavljuju da s nastave izostaju zbog dosade. Istraživanje provedeno u Kanadi (Shaw i sur., 1996 prema (Zrilić, 2008)) pokazalo je da 30 % učenika osjeća dosadu u školi. Da je srednjoškolcima u školi dosadno, potvrđuju rezultati istraživanja (Bognar, 2005 prema (Zrilić, 2008)). Među emocijama koje ih obuzimaju u školi, na prvo su mjesto učenici stavili dosadu, zatim zabrinutost i strah. Izostajanje je, između ostalog, najčešće provocirano školskom sredinom, njezinim zahtjevima, sistemom normi i propisa, strahom od negativne ocjene, neizvršenim školskim obvezama, ali i raznim poremećajima u ponašanju (Stanić, 1982. prema (Marušić, 2009)). Izostanci učenika s nastave, iz godine u godinu, sve su učestaliji i brojniji, a u nekim sredinama postaju zabrinjavajući društveni te time i pedagoški problem. U školama se mnogo izostaje, što opravdano,

što neopravdano. Dob učenika također je povezana s učestalošću bježanja s nastave i više se (opravdano i neopravdano) izostaje u srednjoj školi. Također, trebalo bi naglasiti da se najviše izostaje u završnom razredu srednje škole (Nazor, 1993 prema (Bilankov & Hitrec, 2004)). Istraživanja pokazuju da s nastave podjednako izostaju i mladići i djevojke, dok su dječaci skloniji neopravdanom izostajanju (Zrilić, 2008).

Spol determinira statistički značajnu razliku kada je riječ o neopravdanom izostajanju (Nazor, 1997). Dječaci su značajno skloniji neopravdanom izostajanju. Takva spoznaja, donekle, ima utemeljenost u različitim spolnim ulogama: buntovništvo, nekonformizam i nepridržavanje normi tipičniji su za mušku spolnu ulogu u ovoj kulturalnoj sredini (Glavina - Kozić, 2002). Dječaci pokazuju slabiji školski uspjeh i izraženije problematično ponašanje u školi. Razlike među spolovima pokazuju i istraživanja o suočavanju sa stresom zbog ispitne situacije ili slabe ocjene (Brdar, Rijavec, 1997 prema (Zrilić, 2008)). Djevojčice reagiraju tražeći način rješavanja problema (više uče za idući sat, odlučuju se javiti i ispraviti slabu ocjenu), a dječaci reagiraju emotivno (ljutnja, svađa, psovanje) ili izbjegavaju nastalu situaciju (bježanjem s nastave). Klarin (2002. prema (Zrilić, 2008)) navodi značajnu spolnu razliku s obzirom na mehanizme suočavanja zbog loše ocjene. Djevojčice češće od dječaka koriste socijalnu podršku i samookrivljuju se. Dječaci zbog straha da će biti percipirani kao slabi i ovisni, rjeđe koriste socijalnu podršku, manje se tuže i rjeđe za svoje probleme traže razumijevanje drugih. Sticanje spolnih uloga procesom socijalizacije, mogu se objasniti razlike u mehanizmima suočavanja u školskom kontekstu.

U mnogim kontekstima, markiranje se povezuje s konzumacijama. Nedolaskom u školu, otvaraju se mogućnosti druženja s vršnjacima iz rizičnih skupina konzumenata. Izostanci se, stoga, stavljaju u kategoriju rizičnih socijalnih ponašanja (Eisner, 2002; Phillips, 1992; Bezinović, Tkalčić, 2002; Opić, 2000. prema (Zrilić, 2008)). Studija o pušačkim navikama srednjoškolaca (Sakoman i sur., 1997, prema (Zrilić, 2008)) pokazuje da 24,5 % ispitanika svaki dan puši. Duhanska ovisnost srednjoškolaca povezana je s izostancima s nastave, slabijim školskim postignućem i slabijom motiviranošću za školsku karijeru.

Činjenica je da se mnogi autori bave problemom apsentizma i pokušajima njegovog rješavanja, no u praksi je malo pozitivnih rezultata. Promjena odnosa škole, učenika i porodice bi mogla biti jedan od zaštitnih faktora vezan za apsentizam učenika, a zadatak svake škole ostaje raditi na prevenciji ovoga problema poboljšavanjem kvalitete nastave, nastavne klime i odnosa profesora s učenicima.

Metodologija istraživanja

Definicija i značaj problema istraživanja

Problem ovog istraživanja je utvrđivanje stavova učenika Behram-begove medrese o školskom apsentizmu. Nastoji se ustanoviti šta dovodi do bježanja s nastave te se planira djelovati na sprečavanju neopravdanih izostanaka na osnovu dobijenih rezultata. Izostajanje s nastave je pedagoški problem koji sve više zabrinjava nastavnike. U rješavanju ovog problema primjenjuju se odgovarajuće odgojno–disciplinske mjere u skladu s Pravilnikom o disciplinskim prekršajima. Često izricanje odgojno–disciplinskih mjera ne daje željene rezultate te se, s obzirom na to, javila potreba da se pobliže ispituju stavovi učenika o pojavi školske apstinencije.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi postoji li razlika u stavovima učenika i učenica u pogledu bježanja sa nastave. Postavljena su sljedeća istraživačka pitanja: (a) Da li učenici više od učenica neopravdano izostaju s nastave? (b) Da li su učenici i učenice svjesni pedagoških mjera za neopravdane časove? (c) Da li su roditelji spremni da pokriju izostanke, bez obzira na njihov razlog? d) Koji su najčešći razlozi neopravdanih izostanaka učenika?

Hipoteze istraživanja

H₁: Procenat neopravdanih izostanaka s nastave veći je kod učenika nego kod učenica.

H₂: Učenici su svjesni pedagoških mjera za neopravdane izostanke s nastave.

H₃: Roditelji pokrivaju djecu zbog neopravdanih izostanaka s nastave.

H₄: Očekuje se da učenici najčešće izostaju zbog izbjegavanja loših ocjena.

Metod

Uzorak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku koji se sastojao od 237 učenika i učenica Behram-begove medrese u Tuzli, od toga je 122 učenika i 115 učenica, Tabela 1.

<i>Tabela 1. Spol</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Muški	122	51.5	51.5	51.5
	Ženski	115	48.5	48.5	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

Korištenje doborovljaca kao učesnika u ovom istraživanju uveliko limitira generalizaciju rezultata. Budući da je istraživanje rađeno za potrebe unapređenja odgojno-obrazovnog procesa, učenici su o njemu obaviješteni putem časova odjeljenske zajednice te im je anonimna anketa proslijeđena na emailove putem google forme. Uzorak su sačinjavali učenici od prvog do četvrtog razreda Behram-begove medrese kako je prikazano u Tabeli 2.

<i>Tabela 2. Razredi</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Prvi	85	35.9	35.9	35.9
	Drugi	71	30.0	30.0	65.8
	Treći	51	21.5	21.5	87.3
	Četvrti	30	12.7	12.7	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

Mjerni instrumenti

Stav učenika o školskom apstiniranju mjeren je upitnikom koji je razvijen za potrebe ovog istraživanja. Upitnik se sastoji od 29 tvrdnji. Na samom početku upitnika formirane su čestice za ispitivanje demografskih podataka, spol, školski uspjeh i razred. Razloge izostanaka učenika s nastave mjeri 16 tvrdnji, 3 tvrdnje mjere spremnost roditelja, razrednika i ljekara na opravdavanje izostanaka, a 10 tvrdnji mjeri svjesnost moralne odgovornosti zbog načinjenog postupka. Od učesnika je zatraženo da ocijene svaku tvrdnju na skali od 1 (slažem se) do 4 (ne slažem se).

Opis istraživanja

Istraživanje je provedeno kao frekvencijsko bivarijantno istraživanje. Glavna odlika frekvencijskih istraživanja jeste da su sve varijable koje se u njima pojavljuju kategoričke varijable. Vrijednosti ovih varijabli ne izražavaju se brojevima nego kategorijama, to jeste kategoričkim mjerama. Kategorije su skupovi objekata koji su, s obzirom na neku osobinu, jednaki ili slični i obilježavaju razlike u kakvoći, kvalitetu, a odgovaraju na pitanje šta ili kakvo je nešto (Todorović, 2008). Varijable koje se pojavljuju u ovom istraživanju, a važne su za ovaj rad, kategoričke su varijable spola, bježanje, od kojih obje imaju po dvije kategorije.

Frekvencijski nacrti se mogu klasifikovati prema broju varijabli pa se tako u ovom istraživanju radilo po bivarijantnom frekvencijskom istraživanju. U bivarijantnim istraživanjima postoje dvije varijable, od kojih svaka ima dvije ili više kategorija. U istraživanjima se koristi dvodimenzionalna ukrštena klasifikacija (Todorović, 2008)

Istraživanje je provedeno u Behram – begovoj medresi u II polugodištu školske 2022/2023. godine. U istraživanju su učestvovali dobrovoljci od I do IV razreda, i iz muških i iz ženskih odjeljenja. Na časovim odjeljenjskih zajednica razrednici su prenijeli informaciju o istraživanju te učenicima objasnili da se istraživanje vrši u svrhu unapređenja odgojno – obrazovnog procesa te da je ono anonimno. Link s anketom koja je pripremljena za potrebe ovog istraživanja prosljeđen je na školske emailove učenika te se istraživanje provodilo u periodu od 15 dana. Nakon isteka postavljenog roka, pristup google formi je zaključan te se pristupilo analizi podataka.

Statističke metode obrade podataka

Rezultati upitnika su uneseni u SPSS statistički program za obradu podataka. Pri obradi podataka koristile su se deskriptivna statistika, frekvencije i hi-kvadrat test.

Rezultati

Konkretno, četiri pitanja su vodila ovo istraživanje: (a) Da li učenici više od učenica neopravdano izostaju s nastave? (b) Da li su učenici i učenice svjesni pedagoških mjera za neopravdane časove? (c) Da li su roditelji spremni da pokriju izostanke, bez obzira na njihov razlog? d) Koji su najčešći razlozi neopravdanih izostanaka učenika?

Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na provjeru da li učenici više od učenica neopravdano izostaju s nastave. Tabela 3 prikazuje frekvencije neopravdanog izostajanja s nastave s obzirom na spol.

Tabela 3 Spol: * Bjezim s casova Crosstabulation					
			Bjezim s casova		Total
			Da	Ne	
Spol:	Muski	Count	66	56	122
		Expected Count	63.3	58.7	122.0
		% within Spol:	54.1%	45.9%	100.0%
		% within Bjezim s casova	53.7%	49.1%	51.5%
		Adjusted Residual	.7	-.7	
	Zenski	Count	57	58	115
		Expected Count	59.7	55.3	115.0
		% within Spol:	49.6%	50.4%	100.0%
		% within Bjezim s casova	46.3%	50.9%	48.5%
		Adjusted Residual	-.7	.7	
Total	Count		123	114	237
	Expected Count		123.0	114.0	237.0
	% within Spol:		51.9%	48.1%	100.0%
	% within Bjezim s casova		100.0%	100.0%	100.0%

Iz prikazanih rezultata vidimo da u uzorku ima 122 učenika, od čega njih 66, odnosno 54,1% bježi s časova i da imamo 115 učenika, od čega njih 57, odnosno 49,6% bježi s nastave. Hipoteza koju smo postavili na osnovu prvog istraživačkog pitanja glasi:

H₁: Procenat neopravdanih izostanaka s nastave veći je kod učenika nego kod učenica.

Prema podacima iz frekvencijske tabele, vidimo da postoji razlika u procentima bježanja s nastave s obzirom na spol. Hi-kvadrat testom provjerili smo da li je ta razlika statistički značajna.

Tabela 4 Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	.487 ^a	1	.485		
Continuity Correction ^b	.323	1	.570		
Likelihood Ratio	.487	1	.485		
Fisher's Exact Test				.517	.285
Linear-by-Linear Association	.485	1	.486		
N of Valid Cases	237				
a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 55.32.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	.045	.485
	Cramer's V	.045	.485
	Contingency Coefficient	.045	.485
N of Valid Cases		237	

Hi-kvadrat test nezavisnosti (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtsu) nije pokazao značajnu razliku između spola i neopravdanih izostanaka sa nastave, $\chi^2 = 0.32$, $p = 0.57$, $\phi = 0.04$. Prema ovim podacima našu, prvu hipotezu odbacujemo.

Tabela 6 Svjestan/na sam pedagoških mjera za neopravdane izostanke!			
	Observed N	Expected N	Residual
Slazem se	201	59.3	141.8
Djelimicno se slazem	16	59.3	-43.2
Djelimicno se ne slazem	5	59.3	-54.2
Ne slazem se	15	59.3	-44.2
Total	237		

Drugo istraživačko pitanje koje smo postavili jeste da li su učenici i učenice svjesni pedagoških mjera za neopravdane časove?

Tabela 5 Svjestan/na sam pedagoških mjera za neopravdane izostanke!					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Slazem se	201	84.8	84.8	84.8
	Djelimicno se slazem	16	6.8	6.8	91.6
	Djelimicno se ne slazem	5	2.1	2.1	93.7
	Ne slazem se	15	6.3	6.3	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

Rezultati pokazuju da je 84.8 % ispitanika izjavilo da je svjesno pedagoških mjera za neopravdane izostanke. Putem Hi-kvadrat testa podudaranja provjerili smo značajnost razlike između opaženih i očekivanih rezultata te provjerili našu sljedeću hipotezu. Prema podacima iz Tabele 6 vidimo da postoji statistička značajnost dobijenog rezultata, čime je naša druga hipoteza: Učenici su svjesni pedagoških mjera za neopravdane izostanke s nastave, potvrđena.

Tabela 7 Test Statistics	
	16. Svjestan/na sam pedagoških mjera za neopravdane izostanke!
Chi-Square	453.414 ^a
df	3
Asymp. Sig.	.000
a. 0 cells (.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 59.3.	

Treće istraživačko pitanje je da li su roditelji spremni da pokriju izostanke, bez obzira na njihov razlog kojim smo namjeravali provjeriti saznanja učenika o odnosu roditelja prema njihovim neopravdanim izostancima.

<i>Tabela 7 14. Roditelji su spremni opravdati neopravdane izostanke!</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Slazem se	33	13.9	13.9	13.9
	Djelimicno se slazem	44	18.6	18.6	32.5
	Djelimicno se ne slazem	43	18.1	18.1	50.6
	Ne slazem se	117	49.4	49.4	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

Prema dobijenim podacima, vidimo da se 32.5 % učenika slaže s tvrdnjom da su roditelji spremni da im opravdaju neopravdane izostanke. Pretpostavili smo da roditelji pokrivaju djecu zbog neopravdanih izostanaka s nastave, a značajnost ove pretpostavke provjerili smo Hi-kvadrat testom.

<i>Tabela 8 Roditelji su spremni opravdati neopravdane izostanke!</i>			
	Observed N	Expected N	Residual
Slazem se	33	59.3	-26.2
Djelimicno se slazem	44	59.3	-15.2
Djelimicno se ne slazem	43	59.3	-16.2
Ne slazem se	117	59.3	57.8
Total	237		

<i>Tabela 9 Test Statistics</i>	
	14. Roditelji su spremni opravdati neopravdane izostanke!
Chi-Square	76.300 ^a
Df	3
Asymp. Sig.	.000
a. 0 cells (.0%) have expected frequencies less than 5. he minimum expected cell frequency is 59.3.	

Dobijeni rezultati prikazani u Tabeli 9 pokazuje da je dobijeni rezultat statistički značajan $\text{Sig.}=0.00$ zbog čega našu hipotezu potvrđujemo.

Četvrto istraživačko pitanje je: Koji su najčešći razlozi neopravdanih izostanaka učenika? Navedeni su sljedeći razlozi u anketnom listu:

1. Bježim/izostajem s časova da izbjegnem slabe ocjene!
2. Bježim/izostajem s časova da izbjegnem mučnu ispitnu situaciju!
3. Manja mi je šteta pobjeći nego dobiti lošu ocjenu!
4. Bježanjem zadržavam prosjek ocjena koji želim da imam!
5. Bježim/izostajem kada mi je dosadno na času!
6. Nezainteresiran/ana sam za nastavu pa radije odsustvujem!
7. Izlazim s časa radi konzumiranja duhana!
8. Bježim jer smijem što većina ne smije!
9. U razredu su popularni učenici/ce koji bježe s časova!
10. Lahko se opravdam kod razrednika kad pobjegnem!
11. Pravo učenika je da bježi s časa!
12. Ne bježim sam/a, već s nekim iz odjeljenja!
13. Kasnim na početak nastave jer se ne naspavam!
14. Bježim s časa jer mi je cool!

Nakon provedenog testiranja u SPSS-u, dobijeni su rezultati pokazali koja su tri razloga učenici naveli kao najčešće razloge izostanaka. Prvi razlog dobijanja neopravdanih časova, prema najučestalijim odgovorima učenika, nedovoljno je sna. Kako možemo vidjeti u Tabeli 10, 24.5 % učenika izjavilo je da se slaže s tvrdnjom da kasne na nastavu jer se ne naspavaju.

<i>Tabela 10 Kasnim na početak nastave jer se ne naspavam!</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Slazem se	58	24.5	24.5	24.5
	Djelimicno se slazem	30	12.7	12.7	37.1
	Djelimicno se ne slazem	23	9.7	9.7	46.8
	Ne slazem se	126	53.2	53.2	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

<i>Tabela 11 Manja mi je šteta pobjeći nego dobiti lošu ocjenu!</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Slazem se	55	23.2	23.2	23.2
	Djelimicno se slazem	49	20.7	20.7	43.9
	Djelimicno se ne slazem	29	12.2	12.2	56.1
	Ne slazem se	104	43.9	43.9	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

Prema Tabeli 10 vidimo da je 23.2 % učenika izjavilo da se slažu s tvrdnjom da im je manja šteta pobjeći nego dobiti lošu ocjenu, tako da možemo zaključiti da je razlog zbog kojeg učenici najčešće neopravdano izostaju, izbjegavanje loše ocjene.

Još jedan od razloga koji se pokazao kao dominantan u ovom istraživanju jeste da učenici bježe s časova da bi zadržali željeni prosjek ocjena.

<i>Tabela 12 Bježanjem zadržavam prosjek ocjena koji želim da imam!</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Slazem se	30	12.7	12.7	12.7
	Djelimicno se slazem	24	10.1	10.1	22.8
	Djelimicno se ne slazem	34	14.3	14.3	37.1
	Ne slazem se	149	62.9	62.9	100.0
	Total	237	100.0	100.0	

Prema podacima iz Tabele 12, vidimo da je 12.7 % učenika izjavilo da se slaže s ovom tvrdnjom.

Prema Hi-kvadrat testu dobili smo rezultate koji pokazuju da je $\chi^2 = 0.00$, čime je naša pretpostavka da učenici izostaju zbog izbjegavanje loših ocjena potvrđena.

<i>Test Statistics</i>			
	3. Manja mi je šteta pobjeći nego dobiti lošu ocjenu!	28. Kasnim na početak nastave jer se ne naspavam!	4. Bježanjem zadržavam prosjek ocjena koji želim da imam!
Chi-Square	51.321 ^a	111.844 ^a	182.122 ^a
df	3	3	3
Asymp. Sig.	.000	.000	.000
a. 0 cells (0.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 59.3.			

Diskusija

Prema nekim autorima, bježanje s nastave spada u kategoriju rizičnih socijalnih ponašanja (Eisner, 2002; Phillips, 1992; prema (Opić, 2006)), a može dovesti i do trajnog napuštanja škole. Markiranje je postalo tako uobičajeno, svakodnevno, da podjednako izostaju i mladići i djevojke, odlični i slabiji učenici. Prema rezultatima koje smo dobili u našem istraživanju, Hi-kvadrat test je pokazao da ne postoji statistički značajna razlika kada su u pitanju neopravdani izostanci s nastave s obzirom na spol.

Naša druga hipoteza je potvrđena i učenici su svjesni pedagoških posljedica izostanaka s nastave, iako i dalje izostaju. Dodamo li tome podršku roditelja, možemo reći da markiranti nisu izvan njihove kontrole i da se jednostavno bore za bolju ocjenu. Iako smo već naglasili da bježanje s nastave ne mora imati trajno negativne posljedice, činjenica je da se markiranjem otvara prostor za provođenje vremena bez kontrole, dakle u kategoriji je rizičnih ponašanja. Problem velikog broja učeničkih izostanaka teško je riješiv zbog nedostatka kriterija, često nestvarne podjele na opravdane i

neopravdane izostanke, zbog paradoksalnosti opravdavanja niza situacija i goleme količine izostalog vremena s nastave (Bilankov & Hitrec, 2004). Tako se pokazalo da u dogovoru s roditeljima, planski izostaje 71 % učenika, a na isto pitanje upućeno roditeljima, samo njih 34 % odgovara da je koristilo takvu metodu dogovorenog izbjegavanja nastave (Blažinović, K., Grgurić, Lj., Hitrec. S., 2001). Roditelji su često u nedoumici trebaju li "pomoći djetetu" uz malo laganja i popuštanja ili zauzeti principijelan stav, odnosno sukobiti se s djetetom. Stalni sukobi nastaju tamo gdje se ta dva pristupa često izmjenjuju. Prema rezultatima našeg istraživanja, učenici su se izjasnili da su roditelji spremni da pokriju njihove izostanke, čime je potvrđena i naša treća hipoteza.

Apsentiranje od školskih obveza ne mora uvijek imati štetne posljedice ako je prolaznog karaktera i vezano uz adolescenciju i identifikaciju s grupom vršnjaka. Takvi učenici se pripreme za ispit drugi čas i, ustvari, planski markiraju (Marušić, 2009). Učenici smatraju da izostajanje s nastave nema nikakvih uticaja na školski uspjeh. Čak drže da izostajanje s nastave pozitivno utiče na školski uspjeh. Markiranje je postalo najlakši i najbezbolniji način izbjegavanja slabe ocjene. U našem istraživanju pokazalo se da učenici najčešće kao razlog izostanaka navode izbjegavanje loše ocjene, 23.2%, zadržavanje prosjeka ocjena 12.7% te kao razlog navode i nenaspavanost, što je specifično za domski smještaj. Provjerom Hi-kvadrata testa nezavisnosti dobili smo rezultat Sig. = 0.00 te smo ovime potvrdili i našu četvrtu hipotezu.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi razloge školskog apstiniranja učenika Behram-begove medrese. Budući da se radi o školi u koju se upisuju ponajbolji učenici, zanimljivo je bilo promatrati razloge izostanaka. Važno je naglasiti da je prepoznatljiv specifičan odnos učenika i roditelja prema nastavnom procesu u kojem je, za dobru ocjenu ili izbjegavanje loše ocjene, saradnja između roditelja i djece koordinirana i usaglašena. Roditelji su spremni pokriti izostanke svoje djece iako znaju da djeca nisu imala opravdan razlog za izostanke. U svrhu toga, učenici a i roditelji pribjegavaju kalkuliranju

s izostancima i dobrom organizacijom njihova opravdavanja. Zanimljivo je primijetiti i to da velik broj učenika ovu pojavu vidi kao štetnu, ali nemogućnost njezina rješavanja daje zeleno svjetlo da takav oblik ponašanja postane pravilo. Iako kod nas dominira predavačko - slušačka nastava te je samim tim i moguće dosadna za učenika, istraživanje je pokazalo da to nije razlog izostanaka učenika koji su oni izabrali kao najčešći. Postavlja se pitanje da li je problem ove pojave u nedovoljnoj usaglašenosti nastavnika i učenika ili jednostavnoj odluci učenika da se zaštite. Mladi i njihovi roditelji nezadovoljni su tradicionalnom školom pa je njihov odnos prema školi i profesorima promijenjen do te mjere da zajedničkim dogovorima narušavaju autoritet škole dok, u isto vrijeme, škola gubi odgojnu ulogu i ne prati društvene promjene. Prvenstveno je važno osvještavanje učenika o važnosti pohađanja škole jer je to vrlo moćan alat u prevenciji i sprečavanju apsentizma. Više pažnje trebalo bi posvetiti situacijama u školskoj sredini, nastavi koja treba da bude zanimljivija, kriterijima ocjenjivanja nastavnika, ali i izvanškolskim aktivnostima, čime bi slobodno vrijeme učenika bilo smisleno i organizirano. Učenici bi manje napuštali nastavu kad bi se osjećali važnima i osjetili mogućnost za vlastiti razvoj i napredak. Rezultati potvrđuju da se problem školskih izostanaka mora tretirati kao složena pojava kojoj bi trebalo početi pristupiti interdisciplinarno, s ciljem preveniranja školskog apsentizma.

Ovo istraživanje može poslužiti za daljnja i detaljnija istraživanja odnosa učenika prema školi i profesorima te za istraživanja uzroka nezadovoljstva školom i profesorima. Istraživanje je značajno jer pokazuje razloge izostanaka učenika Medrese te može poslužiti kao pokazatelj pravca kojim treba ići da bi se pojava izbjegavanja nastave suzbila.

Kada govorimo o mogućim unapređenjima ovog istraživanja, došlo se na ideju da se provedu dodatna istraživanja i u drugim srednjim školama, da se uporede rezultati te, na osnovu saznanja iz tih istraživanja, napravi plan djelovanja za suzbijanje ove pojave kod učenika.

Literatura

- Bilankov, M., & Hitrec, S. (2004). Izostanci učenika srednjih škola. *Napredak*, 142 (1), 62-72.
- Bilmer, D. (2001). School truants and truancy motivation sorted. *Journal of Adolescent Research*, 16 (1), 75-102.
- Blažinović, K., Grgurić, Lj., Hitrec, S. (2001). Izostanci- izbor učenika. *Školske novine*, 4.
- Glavina - Kozić, E. (2002). Izostanci u osnovnoj školi. *Napredak*, 143(3), 291-306.
- Hrvatska enciklopedija. (2021). Retrieved from leksikografski zavod Miroslav Krleža: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=3419>
- Marušić, M. (2009). Izostanci učenika s nastave. *Školski vjesnik*, 58 (3), 315-329.
- Nazor, M. (1997). Izostanci s nastave, strah od škole i generalizirana samoeфикаsnost. *Školski vjesnik*, 46 (1), 31-35.
- Opić, S. (2006). Komorbiditet poremećaja ponašanja učenika. *Pedagoška istraživanja*, 2, 109-120.
- Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona (2010). Retrieved from http://cms.pptz.ba/userfiles/pptz/files/SrednjeObrazovanje/ZakoniPravilnici/PravilnikVodenjeDokumentacijeModularniNPP_03_10.pdf
- Stanić. (1982). Bježanje učenika s nastave. *Pedagoški rad*, Vol 37, 388-398.
- Šakić, Franc, Mlačić. (2002). Samoiskazana sklonost adolescenata socijalnim devijacijama i antisocijalnim ponašanjima. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11, 265-288.
- Todorović. (2008). *Metodologija psiholoških istraživanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Tomić. (2005). *Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih*. Tuzla: OFF-SET Tuzla.
- Tomić, Osmić, Karić. (2006). *Pedagogija I*. Tuzla: Off-Set Tuzla.
- Vizek Vidovic & sur. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: Ekološki glasnik, d.o.o. Donja Lomnica.
- Zrilić. (2007). Analiza školskih izostanaka s obzirom na bračni status roditelja. *Magistra ladertina*, 31-42.
- Zrilić, S. (2008). Povezanost konzumacijskih navika srednjoškolaca. *Pedagoška istraživanja*, 5(2), 167-184.
- Zrilić, S. (2008). Prilog istraživanju učeničkog apstenizma. *Školski vjesnik*, 61-73.